

CULTUUR DER TEMPELIERS

Michel Nuyttens, *Krijgers voor God. De orde van de tempeliers in de Lage Landen 1120-1312*. Leuven-Zutphen, Davidsfonds-Walburg Pers, 2007, 242 blz. ISBN 978-90-811297-1-8

Het is opvallend hoe bepaalde personen en/of groepen uit het verleden aanleiding blijven geven tot een hardnekkige legendevorming. Eén van de meest sprekende illustraties hiervan vormt wellicht de ridderorde van de Tempeliers. "Net als de katharen en Jeanne d'Arc", meent de Franse historicus Alain Demurger in zijn knappe en nog steeds gezaghebbende studie *Vie et mort de l'ordre du Temple* (1985), "is de tempelorde een onuitputtelijke voedingsbodem voor het soort geschiedvervalsing dat uitsluitend tot doel heeft de leeshonger te bevredigen van lezers die het niet zonder raadselachtige en geheimzinnige verhalen kunnen stellen". Inderdaad, men kan met de bronnen in de hand nog zo vaak aantonen dat met de bul *Vox in excelso* van 22 maart 1312 en met de officiële afkondiging op 3 april van datzelfde jaar, paus Clemens V een definitief punt zette achter het bestaan van de tempeliers, steeds opnieuw vindt men publicaties waaruit zou moeten blijken dat de tempelorde nog steeds springlevend voortleeft. Het mechanisme daarbij gebruikt is steeds hetzelfde. Men vertrekt van enkele vaststaande gegevens die men vervolgens koppelt aan een hele hoop dubieuze feiten uit de wereld van de fantasie en... men is vertrokken voor een aantal spectaculaire scenario's waarin de Graal, een of ander geheimzinnig evangelie, een obscure geschiedenis van de Kerk, enzovoort steevast een rol spelen.

Nu, het ontstaan en de ontwikkeling van een fictie kent ook een geschiedenis en valt bijgevolg ook binnen het terrein van het historisch onderzoek. Meer nog: voor de mentaliteits- en cultuurgeschiedenis kan een reconstructie van de manier waarop een legende zich doorheen de diverse periodes ontplooid heeft, een waardevolle inkijk in de betrokken periodes opleveren. Zo bijvoorbeeld is het interessant om na te gaan waarom en hoe men in de achttiende eeuw een relatie tussen vrijmetselarij, de kruistochten en de tempelridders heeft uitgebouwd zoals het in onze tijd boeiend kan zijn om het enorme succes van dergelijke en aanverwante boeken en films te begrijpen. Maar nogmaals: dit brengt ons geen stap dicht bij het begrijpen van de tempelorde maar wel eventueel bij een beter vatten van de tijd waarin de legendevorming tot stand kwam of furor maakte.

Hoe interessant de ficties ter zake ook kunnen zijn, het blijft nochtans altijd een zaak om 'Dichtung und Wahrheit' niet met elkaar te vermengen. Vanuit dit standpunt bekeken, is het boek *Krijgers voor God. De orde van de tempeliers in de Lage landen (1120-1312)* van Michel Nuyttens, rijksarchivaris te Brugge, een veilige gids.

Na een interessante uitwijding over het voorhanden zijnde bronnenmateriaal, besteedt de auteur in een aantal korte hoofdstukjes aandacht aan enkele algemene gegevens over het ontstaan van deze ridderorde, over haar regels en statuten en haar optreden in het Heilig Land. Compositorisch hier wat ongelukkig tussen geplaatst,

figureert ook een aanduiding van de tempeliersvestigingen in onze gewesten. Vanaf hoofdstuk VI tot en met XII beschrijft Nuytens vervolgens het optreden van de tempelridders in de Lage Landen. De plaatselijke organisatie en hiërarchie, het dagelijkse leven, huizen en commanderijen en vooral de verhouding tussen de wereldlijke en kerkelijke overheid komt hier soms heel gedetailleerd aan bod. Het boek sluit af met een summier behandeling van het einde van de tempelorde.

De waarde van dit boek ligt niet in die enkele hoofdstukken waarin de auteur het ontstaan, de ontwikkeling en de problematiek van de tempelorde in het algemeen naar voren brengt. De inhoudelijke draagwijdte van de renaissance van de twaalfde eeuw met daarin de zeer complexe gregoriaanse hervorming is te summier en voor zover ik het begrepen heb, niet volledig correct weergegeven. In de manier bijvoorbeeld waarop hij de cluniacenzhervorming naadloos lijkt te laten overlopen in de gregoriaanse, gaat de auteur toch wel heel kort door de bocht. Dezelfde bedenkingen kan men hebben bij het laatste hoofdstuk over het dramatische einde van de ridderorde.

Wat het boek evenwel toch de moeite waard maakt zijn die hoofdstukken waarin Nuytens zo dicht mogelijk bij zijn bronnenmateriaal kan blijven. Is dit laatste dan niet het ideaal voor elke historicus? Ja en neen. Iedere historicus behandelt zijn bronnen met de nodige eerbied, maar weet tegelijk ook dat elke reconstructie van het verleden waarin de levende mens centraal staat, hem verplicht om regelmatig de bronnen te overstijgen. Nogmaals dit wil niet zeggen dat men met de bronnen een loopje wil nemen maar dit is gewoon een gevolg van het inzicht in de beperktheid van de bronnen voor de reconstructie van een levende en begrijpelijke verleden tijd. Dit laatste is bij Nuytens te veel in de pen blijven zitten. Zijn boek is in de eerste plaats een degelijke bronnenbespreking gebleven die als zodanig een waardevol instrument en een valabele basis kan zijn om de geschiedenis van de tempelorde in de lage Landen te schrijven. En deze kwaliteit met al haar beperktheid maar ook met al haar verdienste, maakt dit boek tot een waardevolle en interessante publicatie. Tegen de achtergrond van enkele dubieuze werken die over dit onderwerp al verschenen zijn, is dit trouwens nog een niet geringe verdienste.

Raoul BAUER (Puurs)

*

Ruth Scurr, *Fatale zuiverheid. Robespierre en de Franse Revolutie*, Amsterdam, De Bezige Bij, 2006, 439 blz. ISBN: 90-234-2082-9

Op 22 prairial (10 juni) 1794 werd in het Frankrijk van de Revolutie een wet goedgekeurd die men kan aanvinken als het hoogtepunt van de Terreur. Als een radicaal politiek wapen was vanaf 5 september het jaar daarvoor deze periode van systematische zuivering van politieke tegenstanders officieel geïnstalleerd. Die dag werd een nieuwe categorie van misdadigers uitgevonden: vijanden van het Volk waaronder men verstond "zij die zich op enigerlei wijze en achter elk willekeurig masker verborgen houden, en die hebben geprobeerd de voortgang van de Revolutie te dwarsbomen en de versterking van de Republiek te voorkomen". Om niets aan het toeval over te laten, zou het Revolutionair Tribunaal van nu af aan ook 'zedelijke bewijzen' tegen de aangeklaagde personen accepteren. Zoals men kan terugvinden in de executielijsten, maakte deze wet het mogelijk om bijvoorbeeld een naaister die gezegd had dat "de natie haar geen reet kan